

FELSEFE DÜNYASI

2010/2 Sayı: 52 YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR ISSN 1301-0875

Sahibi

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Necati ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu

Prof. Dr. Necati ÖNER
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ
Prof. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR
Prof. Dr. İsmail KÖZ
Doç. Dr. Erdal CENGİZ
Yard. Doç. Dr. Fulya BAYRAKTAR

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S
INDEX ve TUBİTAK/ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ

P.K. 21 Yenişehir/Ankara
Tel & Fax: 0 312 231 54 40

Fiyatı: 20 TL (KDV Dahil)

Banka Hesap No: Vakıf Bank Kızılay şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı

Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
Alınteri Bulvarı 1256 Sokak No: 11 YeniMahalle/ANKARA
Tel: 0 312 354 91 31 (Pbx) Fax: 0 312 354 91 32

İLETİŞİMİN BİR BAŞKA BOYUTU: TANRI- İNSAN İLETİŞİMİ ya da METAFİZİK İLETİŞİM

*Prof. Dr. Abdulkuddüs BİNGÖL**
*Arş. Gör. Muhsine SEKMEN***

İletişim içinde yaşadığımız evreni kavrama, onun içerisinde var olanları anlama ve semboller vasıtasıyla anlatma sorunudur.¹ Yaşamın her anında gerçekleşen iletişim sürekliliğe sahiptir. İletişim kurmak sadece bireyler arasında gerçekleşmez. Herhangi bir nesnenin bizim üzerimizde yarattığı etkiler neticesinde bir eyleme yönelmemiz de bizi iletişim kavramına götürmektedir. Zaten Palo Alto grubunun da üzerinde durduğu gibi iletişim sadece mesaj alıp vermekle gerçekleşmez, insanlar davranışlarıyla, düşündükleriyle, yaptıklarıyla da iletişim içerisine girmektedirler.²

Bu anlamda gündelik yaşamda insanı düşündüren O'nu eyleme geçiren her türlü mesajı bir iletişim olarak kabul edebiliriz. Bu anlamıyla iletişim akıl varlığı ile ilgili bir olgu olmaktadır. Bununla beraber iletişim bugüne kadar yalnızca maddi âlem içinde gerçekleşen iletişime yer vermiş, maddi âlemi aşan metafizik âlem için bir iletişim tanımlaması içerisine girilmemiştir. Bizim bu makalede amacımız akli varlıklar arasında gerçekleşen iletişimi sorgulamak ve nasıl gerçekleştiğini ortaya koymaktır.

Bugüne kadar metafizik alanda oluşturulan hemen bütün teoriler ya Tanrıya imana kapı açmışlar ya da akli bu noktada maddi âleme aşmasını engelleyerek inanca kapıyı kapatmışlardır. Diğer taraftan hemen bütün din öğretileri hep bir doğüstü güce sahip bir varlığa inanmayı öngörmüşlerdir. Özellikle tek tanrılı dinler de Tanrı, mutlak varlık olarak va'z edilmekte ve yaratmadan itibaren kâinatla ilgili bütün tasarrufları, bütün gücü elinde bulundurduğu vurgulanmaktadır. Hiç kuşkusuz bu durum akıldan çok imanın konusudur ve inanan herkes, Allah'ı ilahi kitapta va'z edilen bütün sıfatlarıyla kabul etmektedir. Bizim bu makalede Tanrı kavramından anladığımızda budur.

Tanrı mahza bir akıl varlığıdır. Evreni yaratan ona şekil veren Tanrının bilgisi, gücü her şeyin üzerindedir. Mutlak akıl sahibi olan Tanrı'dan insanda

* *Prof. Dr.* Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi

** *Arş. Gör.* Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Görevlisi

¹ Abdulkuddüs Bingöl, "İletişim Bağlamında Anlam ve Dil", *Felsefe Dünyası*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, Sayı:46, Ankara 2007/2, s.2.

² Aktaran İrfan Erdoğan, *İletişimi Anlamak*, Erk Yayınları, Ankara 2002, s. 47

pay olarak bir akıl varlığı yanına sahiptir. İnsanın dñal yapısı bu varlık yanıyla bedeninden ibarettir. Dolayısıyla insan evrende diğer canlılardan üstün bir yere konumlandırılmıştır. Tanrı ile insan arasında gerçekleşen iletişimde bu anlamda iki akıl varlığı arasında gerçekleştiğini belirtmemiz gerekmektedir.

İnsan, maddi âlem ile ilgili bilgisinin çoğalmasına ve bunun teknolojiye dönüşerek onun hayatında birçok kolaylıkları sağlamasına rağmen mutlu değildir. Zaman zaman çaresizlikler içerisinde kaldığında yalnızlığını hisseder. Bu onu herhangi bir tarzda strese sokar. İnsan içinde bulunduğu bu yalnızlık hissini kendisi gibi olan temporel varlıklarla aşamaz. Daha güçlü, hâkim, mutlak adil... bir varlıkla iletişim kurarak ancak bu durumdan çıkabilir. İşte bu noktada yaşamımızda kötü bir olay karşısında yüce bir yaratıcıya sığınma ondan yardım isteme bir iletişim olurken, yine güzel bir olay karşısında duyduğumuz sevinç ile yaratıcıya şükretmede bir iletişim faaliyeti olmaktadır. Buradaki sorun ontolojik bir varlık olan insan ile aşkın bir varlık olan Tanrı arasında iletişimin nasıl kurulduğudur.

Makalemizin ana kavramlarından biri olan Tanrı kavramı öteden beri hem düşünce tarihine hem dinler tarihinde tanımlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu tür kavramların herkesçe genel geçer bir tanımını yapmak, başka bir ifade ile mantığın öngördüğü efradını cami ağıyarını mani bir tanımını yapmak mümkün değildir. Bununla beraber bazen aşkın, bazen içkin tasavvur edilse de bunların ortak yönü mutlaka üstün bir güce, idare edici bir iradeye varlığın sebebi olduğu yolundaki kabullere yer vermesidir. Mesela Platon'a göre Tanrı mutlak akıl sahibidir. Bizler mutlak akıldan dolayısıyla bir'den ışık alan tek tek akıllardan ibaretiz.³ İlk çağda Tanrı kavramı ilahi dinlerdekine göre tabii ki farklılık içermektedir. Onların Tanrıları ölümsüz olmakla birlikte insani nitelikler de taşımaktaydı. Uyumak, sevmek, arzu etmek bu tanrıların özelliklerinden bazılarıydı.⁴

Oysa ilahi dinlerle birlikte Tanrı kavramı değişmiştir. Artık bu dinlerle tanrı özel adıyla Allah'tır. Allah vahiy kanalıyla Yahudilere kendisini bildirmiş, onlara adını söylemiş ve insanların anlayabilecekleri ölçüde kendi mahiyeti hakkında bilgi vermiştir.⁵

Gerek İslam, gerek Yahudi ve gerekse Hıristiyanlık dinlerinde Tanrının tek olduğuna işaret edilmektedir. İslam filozoflarına göre Allah Vahidü'l-

³ Etienne Gilson, *Tanrı ve Felsefe*, (Çev. Mehmet Aydın), Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1986, s. 44.

⁴ Gilson, a.g.e., s. 19.

⁵ Gilson, a.g.e. s. 35.

Hak'tır yani gerçek anlamda tektir.⁶ Allah kendine özgü olan ve başka biri tarafından varlık verilmemiş olandır. Bu anlamda o Vacibu'l-Vucud'dur.⁷ Allah başlangıç ve sonu düşünülemez ezelî ve ebedî bir varlıktır. Bu Allah'ın zati sıfatlarından olan kıdem ve beka ile açıklanmaktadır. Zaman ve mekânda var olanların varlık şartı olan Allah, zaman ve mekândan münezzehtir.⁸

Allah sonsuzdur ve değişmezdir; *sonsuzluk evrendeki hiçbir şeyin onun bilgi, kudret ve iradesinin dışında kalamayacağı, O'nun fiillerinde herhangi bir sınırlamanın olmayacağı, varlığı ile mahiyetinin aynı olduğu, bütün sıfatlara en kâmil ölçüde sahip olduğunu* ifade etmektedir.⁹ Değişmezlik ise sonsuzluk vasfının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Zaten her şeyi yapmaya gücü yeten Allah, değişmez ve Mutlak'tır.

Allah bilendir ve O'nun dilemesi ve yaratması hep bilgisine göre olmaktadır.¹⁰ Allah'ın sıfatlarından olan ilim Allah'ın her şey'i bilmesi, ilminin her şey'i kuşatması demektir. Allah kudret ve irade sahibi bir varlıktır. İrade, Allah'ın her şey'i dilediği gibi tayin ve tespit etmesi, kudret ise, Allah'ın her şeyi yapmaya ve yaratmaya muktedir olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de Yasin suresi 82. ayette "O bir şeyi irade ettiğinde ona 'ol' der; o da olur" denmektedir.¹¹

Kur'an' a göre Allah yalnızca mutlak bir varlık değil aynı zamanda kâinatta kendisine denk olabilecek hiçbir şey olmayan bir varlıktır.¹² Kur'an-ı Kerim düşünce sistemi merkezinde Allah olan theocentric bir sisteme sahiptir.¹³ Varlık hiyerarşisinin en üstünde Allah yer almaktadır. Ancak bunun yanında insan kavramı da yaratılanlar arasında büyük bir öneme sahiptir. Kur'an-ı Kerim Allah kavramı kadar insana da onun vazifelerine de yer vermektedir. Yani Kur'an-ı Kerim'in temel konuları Allah olduğu kadar "insanın mahiyeti, ruhi durumu, görevleri, kaderi" de bu konular arasında yer almaktadır.¹⁴ Allah ile insan arasında yaratan ve yaratılan ilişkisi vardır.¹⁵ Evrendeki canlı cansız bütün

⁶ Mehmet Aydın, *Din Felsefesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1987, s.107.

⁷ Aydın, a.g.e., s.108.

⁸ Mehmet Aydın, *Din Felsefesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1987, s. 110.

⁹ Aydın, a.g.e., s.110.

¹⁰ Aydın, a.g.e., s. 112.

¹¹ Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Hazırlayanlar: Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 444.

¹² Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, Tokyo 1963, s. 69.

¹³ İzutsu, a.g.e., s. 88.

¹⁴ İzutsu, a.g.e., s. 69.

¹⁵ İzutsu, a.g.e., s. 114.

varlıkları yaratan Allah bütün bu varlıklar arasında insana ayrı bir önem vererek onu eşref-i mahlûkat olarak isimlendirmiştir.

Peki, evrenin Kur'an'ın merkezinde yer alan Allah'ın evrene büyük bir vazife ile gelen insan arasındaki iletişimi nasıl gerçekleşmektedir?

Allah ile insan arasında iki çeşit iletişim faaliyeti gerçekleşmektedir. Biri sözlüdür ki, bunda her iki tarafta insan dilini kullanır-, diğeri sözsüzdür ki, bunda da Allah tabiat ayetlerini (âmetleri, nişanları), insan da vücudunun hareket ve şekillerini kullanarak iletişim faaliyetinde bulunur.¹⁶ Yukarıdan aşağıya yani Allah'tan insana doğru olan sözlü iletişim vahiy ile gerçekleşir. Bu nedenle vahiy Allah ile insan arasındaki iletişimin bir bölümünü içermektedir. Bunların dışında evreni yaratan Allah evreni kendi büyüklüğünü simgeleyecek mesajlarla kodlamıştır. Allah'la insan arasındaki iletişimin ilk adımı Allah'tan gelen vahiydir. Dolayısıyla burada Allah- insan iletişimi söz konusu olduğunda öncelik bu noktadadır. İkinci aşama ise bu vahye inanan müminden Allah'a giden iletidir. Son aşama ise insanın yaratılmış olanlardan hareketle yaratana doğru bir yöneliştir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi iletişim, gönderen ve gönderilen arasında gerçekleşen bir bilgi alışverişidir. Bu alışverişin temelinde bir mesaj (ileti) vardır ve bu mesajın (iletinin) karşı tarafa verilmesi gerekmektedir. Şifrelenmiş kelimelerden oluşan mesajlar karşı tarafa gönderildikten sonra iletişim sürecinin devam etmesi için geri besleme ile göndericinin amacı yönünde mesajın gönderilmesi gerekmektedir.¹⁷ Gönderilen bir mesajı dikkate almamak, görmezden gelmek de esasen bir iletişimdir. Çünkü kişi karşısındaki insana bu mesaja cevap vermeyerek bir iletişim de bulunmaktadır. Oysa egemen yaklaşımda bu bir iletişim olarak değil, iletişim çökmesi olarak tanımlanmaktadır.¹⁸ Bu makalenin konusunu teşkil eden Allah- insan iletişimi de diğer iletişim türlerinde olduğu gibi sistem için gerekli parçaların devreye girmesi ile bir iletişim sürecine dönüşmektedir. Bu iletişim sürecinde;

Kaynak → Mesaj (ileti) → Kanal → Alıcı- yer almaktadır ve bir iletişim sürecinin oluşması için gerekli olan geri beslemede farklı şekillerde gerçekleşmektedir.

Evreni yaratan Allah, insanlara doğru yolu bulmaları, görevleri çerçevesinde pek çok konuyu da dâhil ettiği vahiylerini-ki, İslam dininde bu vahiylerin bütünü mukaddes kitabı, Kur'an-ı Kerim'i oluşturmaktadır.- öyle görülüyor

¹⁶ İzutsu, a.g.e., s.126.

¹⁷ İrfan Erdoğan, *İletişimi Anlamak*, Erk Yayınları, Ankara 2002, s. 36.

¹⁸ Erdoğan, a.g.e., s. 45.

ki yüce Allah Kur'an-ı Kerim'i insanlığa, onların kurtuluşuna vesile olması için göndermiştir.

Kur'an'ın muhtevası esas olarak insanın kurtuluşu ile ilgilenmektedir.¹⁹ *Kur'an-ı Kerim'in amacı insanların zihin, gönül ve davranışlarında değişim meydana getirmektir.*²⁰ Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Kur'an'da Allah kavramının karşısında insan kavramı yer almaktadır. Bu da Kur'an'ın insan kavramına verdiği önemi ifade etmektedir. İnsanlarla Kur'an mesajı ile kurulan iletişimin geri bildirimini Kur'an-ı hayata geçirmekle gerçekleşmektedir.²¹

İzutsu'ya göre Kur'an-ı Kerim'de Allah ile insan arasında dört çeşit ilişki gerçekleştirilmektedir.²²

- *Ontolojik ilişki: Kâinatın yaratamı Allah ile varlık dünyasını temsil eden insan arasındaki ontolojik ilişki. Buna biz kısaca yaratan yaratılan münasebeti diyebiliriz.*

- *Haberleşme İlişkisi: Burada Allah ve insan birbiri ile yakın ve karşılıklı ilişki içerisine getirilmiştir. Bu iletişimde başat konumda Allah yer almaktadır. Ancak yine de Allah ile insan arasındaki iletişimin iki şekilde sözlü ve sözsüz şekilde gerçekleşmektedir. Sözlü iletişim; yukarıdan aşağıya yani Allah'tan insana doğru olursa dar ve teknik anlamda bu "vahiy" olur. Aşağıdan yukarıya yani insandan Allah'a doğru olursa, gerçekleşirse "dua" adını alır. Sözsüz iletişim ise; yukarıdan aşağıya doğru gerçekleşirse Allah'ın ayetleri, aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşirse insanların Allah'a yaptıkları ibadetleri namaz vs. gerçekleşmektedir.*

- *Allah – Kul İlişkisi: Bu ilişkide; Allah'ın azamet sahibi, kudret sahibi olmasının yanında insanın Allah'a kul olmasından dolayı, itaatkâr ve kul olmaya yakışır özelliklere sahip olmasını gerektirir.*

- *Ahlaki İlişki: Bu ilişki türünde Allah ile kulun iki farklı yönüne işaret edilmektedir. Şöyle ki Allah hem şefkat, ihsan ve af sahibi iken, hem de gazap, şiddet sahibidir. Bunun yanında insanda da zıt sıfatlar bulunabilmektedir. Kimi zaman şükür içerisinde olan insan bazı durumlar da istemese de isyan içerisine girebilmektedir.*

¹⁹ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, Tokyo 1963, s. 69.

²⁰ Bayraktar Bayraklı, *Din ve İletişim*, Bayraklı Yayınları, İstanbul 2009, s. 34.

²¹ Bayraklı, a.g.e., s. 43

²² Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, Tokyo 1963, s.70.

İnsanlara vahiy yoluyla indirilen Kur'an-ı Kerim vahiy bizaatihi konu almakta ve özelliklerini şu şekilde beyan etmektedir: Vahiy Kur'an-ı Kerim'de "olağanüstü, insan aklının kavrayamayacağı esrarengiz bir olay olarak ele alınmıştır."²³ Allah tarafından bir peygamberin kalbine ilka edilen bir bilgi çeşidi olan vahiy, rüya, çan sesi, doğrudan hitap ve meleğin doğrudan gelip öğretmesi şeklinde gerçekleşmektedir.²⁴ Vahiy'in gerçekleşmesi bir aracıyı gerekli kılmaktadır. Vahyin Allah'ın diğer ayetlerinden farkı hem sözlü olarak gerçekleşmesi, hem de bir aracı yani peygamber vasıtası ile gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. "İslama göre vahiy Allah'ın konuşmasıdır."²⁵ Ve bu konuşma içerisinde gerçekleri barındırmaktadır. Yani burada Allah'ın iradesinin bir dil aracılığı ile bildirilmesi vardır. Allah'tan gücünü alan üç büyük din İslamiyet, Hıristiyanlık ve Yahudilik peygamberler aracılığı ile ifadesini bulmuşlardır. Kısacası Allah bu üç büyük dinin kitabını kulları arasından seçtiği peygamberleri vasıtasıyla ve peygamberlerin mensup olduğu toplumlarının diliyle insanlara iletmıştır. Dolayısıyla vahiy söz konusu olduğunda onun iki yönünden bahsedilebilir. Birincisi onun insan dilinden farklı olan yanı, diğeri ise onun sadece belli bir kültürün dili ile gerçekleşmiş olmasıdır.²⁶ Her şeyden önce vahiy = Allah'ın kelimidir, olağanüstü bir konuşmadır. Bu konuşmayı olağanüstü yapan ise konuşanın Allah, muhatabının ise insan olmasıdır.²⁷ Ancak bu iki farklı varlık (Vacibü'l-Vücut, Mümkünü'l-Vücut) arasında gerçekleşen iletişimde iki problem vardır. Birincisi ontolojik engel diğeri ise, müşterek işaret sisteminin yokluğudur.²⁸ Buna mukabil mesela Kur'an Arapçayı dil olarak kullanarak ortak bir işaret sistemi problemini halletmiştir. Burada Kur'an'ı Kerim'in neden Arapça olduğu sorusu sorulabilir. Çünkü Hz. Muhammed, Arap toplumuna Allah tarafından verilen mesajları iletmek için gönderilmişti. Peygamber onlara farklı bir dilde hitap etse Araplar onu anlamayacaktı. Zaten peygamberler tarihine baktığımızda yukarıda değinildiği gibi Allah'ın peygamberlere mesajını ait oldukları toplumun dilinde göndermiş olduğu görülecektir. Nitekim Tevrat'ta

²³ İzutsu, a.g.e., s. 142.

²⁴ Ali Bulaç, *İslam Düşüncesinde Din Felsefe /Vahiy Akal İlişkisi*, Beyan Yayınları, İstanbul 1994, s. 42.

²⁵ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, Tokyo 1963, s. 143.

²⁶ İzutsu, a.g.e., s. 143.

²⁷ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, Tokyo 1963, s. 145.

²⁸ İzutsu, a.g.e., s. 146.

İbranice dilinde indirilmişti.²⁹ İkinci sorun olan ontolojik sorunun ortadan kaldırılması ise mümkün değildir. Çünkü iki varlık arasında mahiyet farklılığı bulunmaktadır.

İzutsu vahiy kelimesini semantik açıdan üç noktada toplamaktadır.³⁰

- Vahiy; her şeyden önce iki şahıs münasebetli bir kavramdır. Yani vahyin gerçekleşmesi iki varlığı gerekli kılmaktadır.

- Vahiy'de dil işaretleri kullanmak zaruri değildir.

- Vahiy ile gerçekleşen iletişim içerisinde gizlilik, sırlılık ve özellik barındırmaktadır.

Ancak bu tarz bir iletişim biçiminde yani metafizik iletişimde madde dünyasındaki iletişimden farklı olarak iletişim unsurları doğal olarak değişiklik göstermektedir. Çünkü vahyi kullara tebliğ eden peygambere, vahiy bir melek vasıtasıyla gelmektedir. Bu melek Kur'an-ı Kerim'e göre Cebrail'dir. Bu iletişim biçimi ilk başta üç unsurludur. Bunu şu şekilde şemalaştırabiliriz.

Allah (Mesajı Veren) → Melek (Mesajı İleten) → Peygamber (Mesajı Alan)

Kaynak Araç Hedef

Allah'tan aldığı mesajları doğrudan doğruya insanlara iletme vazifesinde olan peygamber, bu iletişim biçiminde alan konumundadır. Bu iletişimde geri bildirim kendisine gelen vahiyeye cevap veren peygamber tarafından gerçekleştirilmektedir.

Daha sonra bu iletişim dört unsurlu bir iletişime dönüşmektedir.

Allah (Mesajı Veren) → Melek (Mesajı İleten Aracı) → Peygamber (Mesajı Alan ve İleten Aracı) → İnsan (Mesajı Alan)

Kendisine gelen vahiyi insanlara iletme vazifesinde olan peygamber bu iletişim biçiminde alan değil, aracı konumuna düşmektedir. Bu iletişimin geri bildirimini ise insanlar tarafından farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir. Buna ileride değinilecektir.

Bunun dışında Allah'ın peygamberle aracı olmadan görüştüğü iki olay vardır. Tur Dağında Allah ile Hz. Musa'nın konuşması (iletişimi) ve Hz. Muhammed ile Allah'ın Miraçta buluşmasıdır. Allah, Hz Musa ile Tur dağında bir çalının arkasından konuşmuştur. Miraçta ise Hz Muhammed'in Allah ile doğrudan görüşüp görüşmediği konusunda farklı yorumlar bulunmaktadır. Ancak her ikisinde de önemli olan Allah'ın aracısız Hz. Muhammed ve Hz Musa ile görüştüğüdür.

²⁹ İzutsu, a.g.e., s. 180.

³⁰ İzutsu, a.g.e., s. 147-148.

Kuran-ı Kerim Şura suresi 51. ayetinde Allah'ın insanlarla üç vahiy şeklini kullandığını açıklamaktadır. Ayete göre "Allah bir insan ile (başka türlü değil) sadece vahy etmek, yahut perde arkasından, yahut da elçi gönderip ona dilediğini vahy etmek suretiyle konuşur."³¹ Yani buna göre üç çeşit vahiy vardır. Birincisi gizli konuşma, ikincisi perde arkasından konuşma, üçüncüsü ise elçi gönderme ile gerçekleşmektedir.³² Burada ilk konuşma ile ne kastedildiği tam olarak anlaşılmaya bile Hz. Muhammed ve Hz. Musa ile Allah'ın konuşması gizli konuşma olarak düşünülebilir. Çünkü Allah, Hz Musa ile yüz yüze olmasa bile bir çalının arkasından ya da bir ateşten konuştuğu yorumlanmaktadır. Yine Allah'ın Hz. Muhammed'le de buna da tam olarak emin olamasak da çok yakın mesafe de konuştukları yorumuna rastlanmaktadır.

Allah'ın Hz. Musa ile konuşması eski Ahit'te Çıkış 3. Bab'da şu şekilde anlatılmaktadır. *Ve Musa.....Allah'ın dağma; Horeb'e geldi. Ve Rabb'in meleği, bir çalıdan yükselen ateş alevinin içinden ona göründü. Musa baktı, çalı yanıyor, ama tükenmiyordu. Ve Musa dedi: Şimdi döneyim ve bu büyük manzarayı göreyim, çalı niçin yanıp tükenmiyor. Ve görmek için döndüğünü Rab görünce Allah ona çalının ortasından çağırıp dedi: Musa, Musa! Ve o: İşte ben, dedi. Ve dedi: Buraya yaklaşma; çarıklarını ayaklarından çıkar, çünkü üzerinde durduğun yer mukaddes topraktır. Ve dedi: ben, babanın Allah'ı, İbrahim'in Allah'ı, İshak'ın Allah'ı ve Yakup'un Allah'ıyım. (Çıkış, Bab:3; 1-6)*³³

Miraç olayı ise Kur'an-ı Kerim'de İsra Suresi 1. ayette şu şekilde anlatılmaktadır. "Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını göstereyim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. O gerçekten işitendir, görendir."³⁴ Miraç olayında Hz. Muhammed ile Allah'ın yakınlaşması ve dolayısıyla Allah'la kulu peygamberin iletişimi Necm süresi 8-11. ayetlerinde ise şöyle tasvir edilmektedir. "Sonra Muhammed'e yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın

³¹ Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Hazırlayanlar: Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrıncı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 487.

³² Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, Tokyo 1963, s.165.

³³ Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Çıkış, Bab 3, Ohan Matbaacılık, İstanbul 1995, s.55

³⁴ Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Hazırlayanlar: Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrıncı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 281

oldu. Bunun üzerine Allah kuluna vahyini bildirdi. Gözleriyle gördüğünü kalbi yalanlamadı.”³⁵

İkinci vahiy şekli olan perde arkasından konuşma ise “gözlerine bir şey görünmesine rağmen peygamber, kendisine yakın bir yerden tuhaf bir yolla hitabeden gizli bir varlığın mevcut olduğunu gayet iyi bilir.”³⁶ Hadislerden alınan bilgilere göre Hz. Muhammed aldığı vahiylerde bazen zil çalar gibi bir sesin geldiğini ve vahiy bitene kadar söylenenleri tam olarak kavrayamadığı, ancak vahiyden sonra gelen sözlerin manalı hale geldiği anlaşılmaktadır.³⁷

Vahyin üçüncü şekli ise peygamberin vahyi getiren elçiyi görmesi ile gerçekleşir. Vahiy getiren elçi Mekke devrinde Ruhü'l-Kudus(kutsal ruh) Ruhü'l-Emin (güvenilir ruh) olarak isimlendirilen Cebrail'dir.³⁸

Vahiy ile gerçekleşen olağanüstü konuşma Allah'tan peygambere mesaj iletilmesiyle bitmez. Burada normal iletişim şekillerinden farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Allah'tan gelen mesajı alan peygamber bu mesajı tüm insanlığa iletmek durumundadır. Burada amaç mesajın peygambere verilmesi değil, tüm insanlığın bu mesajdan haberdar edilmesidir. Yani bu iletişim Allah→Cebrail→Peygamber→İnsanlar şeklinde gerçekleşmektedir. Allah'tan aldığı mesajları insanlara ulaştıran peygamber insanlara götürdüğü “haberlerin iyiliğine ya da kötülüğüne göre sahnede ya beşir (müjdeleyici) ya da nezir (uyarıcı)” konumundadır.³⁹

Ancak burada peygambere çok önemli bir vazife daha verilmiştir. Allah'tan gelen mesajları kelimesine herhangi bir değişiklik yapmadan insanlara nakletmesi gerekmektedir. Yani burada peygamber kendi öznelliğini mesaja katmadan direkt olarak insanlara ulaştırmalıdır. Bu noktada peygamberin verilen mesajları ezberlemesi çok önemlidir. Zaten Allah'da Hz. Muhammed'i bu yetenekle donatmış ve Kuran'da böyle gelen vahiylerle oluşmuştur. Allah Hz. Muhammed'e vahiy geldiği esnada yalnızca vahyin bitmesini beklemesini ve vahiy ile gelen mesajların korunmasının ve mesajların peygamberin kalbinde toplama işinin kendilerine ait olduğunu ayette bildirmektedir.(Kıyamet

³⁵ Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Hazırlayanlar: Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrıncı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 525.

³⁶ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, Tokyo 1963, s. 166.

³⁷ İzutsu, a.g.e., s. 166.

³⁸ İzutsu, a.g.e., s. 167.

³⁹ İzutsu, a.g.e., s. 228.

Suresi 16. ve 17. ayetler)⁴⁰ Fiziksel dünyada gerçekleşen iletişimden farklı olarak Allah-insan sözlü iletişiminde (vahiy) geri bildirim farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Bunların başında da dua gelmektedir.

Allah-insan iletişiminde dua kavramı çok önemli bir yer işgal etmektedir. Çünkü dua, hem Allah'ın gönderdiği vahiylerle (mesajlara) insanların sözlü olarak mukabele etmesi hem de insanın yaratıcısı ile dertleşmesi, konuşmasıdır

Yukarıda değindiğimiz gibi Allah-insan iletişiminde ontolojik farklılık bulunmaktadır. Yine aynı şekilde insan-Allah iletişiminde de bu farklılık ortaya çıkmaktadır. Nitekim insanın Allah'la konuşma yeteneğine sahip olması yani dua edebilmesi insanın gündelik durumun üstüne çıkması ile mümkün hale gelebilir.⁴¹ Kendi benliğinden üstün bir varlığa erişen insan, bu aşamadan sonra Allah ile konuşabilir, iletişime geçebilir.⁴² Bu çeşit bir dilsel hareket tarzının gerçekleşebilmesi existentialist'lerin ifadesiyle insanın kendisini "limit situation"(üstün bir durum) içinde bulması ile vukuu bulabilir.⁴³

Peki, insan hangi durumlarda dua eder. Dua kimi zaman Allah'a duyulan derin sevgiden, şükürden kaynaklanır, kimi zamanda zor bir durumda kalınca O'ndan yardım isteme noktasında gerçekleşir. Nitekim Kur'an-ı Kerim' de Yunus Suresi 12. ayette insanların zor duruma düştüklerinde Allah'a yalvardıklarını, ancak o zor durum ortadan kalktığında Allah'ı unuttuklarını ayetle ifade etmektedir.⁴⁴

Dua ile gerçekleşen iletişime Allah'ın geri bildirimde bulunması Mü'min Süresi 60. ayette "*Bana dua edin, size cevap vereyim*" ayetiyle ifade edildiği gibi boş bir konuşmadan ibaret değildir. Allah insan tarafından yapılan duaya ya dünyada ya da âhîret de karşılık verecektir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim duaya cevap vermeye öylesine önem verir ki, duaya cevap vermemeyi sahte tanrılığın bir delili olarak saymaktadır.⁴⁵

⁴⁰ Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Hazırlayanlar: Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 576.

⁴¹ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, Tokyo 1963, s.182.

⁴² İzutsu, a.g.e., s.182.

⁴³ Aktaran İzutsu, a.g.e., s.183.

⁴⁴ Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Hazırlayanlar: Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 208.

⁴⁵ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, Tokyo 1963, s.185.

Kur'an-ı Kerim'de duanın bir iletişime dönüştüğüne çoğu yerde tanık olmaktayız. Peygamberlerin Allah'a yalvarmaları ve bunun neticesinde Allah'ın onların dualarına cevap vermeleri bu iletişime önemli örneklerdir. Hz. Nuh'un toplumunun yalanlamalarına karşı Rabbinden yardım istemesi üzerine O'na Mü'minun süresinde ne yapacakları vahyedilmiştir. (26-27)⁴⁶

Kimi durumlarda ise insan-Allah iletişimi, insanın yaptığı hatalar karşısında pişmanlığının bir ifadesi olarak Allah'a yalvarmasıyla yani tövbe etmesiyle gerçekleşir. Allah Kur'an-ı Kerim'de insanlara mesajlar halinde gönderdiği isteklerine uymamaları takdirde onlara Allah'la iletişim kurma yolu olarak tövbe-yi göstermektedir. Tövbe, kişinin yaptığı yanlışlardan dönmesi ve bunun üzerine Rabbine yalvarması ile bir iletişime dönüşmektedir. Tevab (tövbeleri kabul eden) sıfatıyla Allah bu iletişimde alıcı konumuna geçmekte ve geri bildirimini ise kulunun tövbesini kabul ile gerçekleştirmektedir. Tövbe eden insan bu aşamadan sonra Rabbinin tövbesini kabul ettiğini onun sıfatıyla bildiğinden dolayı doğru yolda Rabbinin bildirdiği yolda yaşamaya devam edecektir. Bunun mükâfatını ise Allah kullarının kötülüklerini örterek, onları cennetine koymasıyla bir geri bildirim şeklinde gerçekleştirecektir.⁴⁷

İnsanın Allah'la iletişiminde bir başka yön ibadet de ortaya çıkmaktadır. İbadet, yüce Allah'a karşı gösterilen saygı ve hürmet manalarına gelmektedir. İzutsu ise ibadeti insandan Allah'a doğru gerçekleşen sözsüz iletişim olarak kabul etmektedir. İnsanın dua ile gerilen ruh hali normal bir seviyeye geldiği zaman dua, ibadet haline dönüşmektedir.⁴⁸ Bir ibadet olan namaz insanın Allah ile kurduğu derin temas ve huşuun şekil bakımından ifade edilmesidir.⁴⁹ Hz. Muhammed aracılığıyla nasıl kılınacağı, neler söyleneceğine dair mesajlar ışığında öğrenilen namaz ibadeti insanın kendi ruhsal durumunun da yansıtılmasıyla tam bir iletişime dönüşür. Bunun yanında namazı yalnızca bir şekli ibadet olarak düşünmek hatalıdır, çünkü namaz aynı zamanda içerisinde sözlü Kur'an ayetlerini barındıran ritüelistik karaktere sahiptir. Bunun duadan farklı bir yanı vardır. Çünkü insan duada kendisini anlatır, bir anlamda Allah ile dertleşir. Oysa namazda kalıplaşmış belli bir sistem halinde bulunan sözlerin söylenmesi gerekmektedir. Ancak sadece namaz için gerekli bedensel hareketleri yapmak ya da

⁴⁶ Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Hazırlayanlar: Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrıncı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 342.

⁴⁷ Bayraktar Bayraklı, Din ve İletişim, Bayraklı Yayınları, İstanbul 2009, s. 55.

⁴⁸ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, Tokyo 1963, s. 182.

⁴⁹ İzutsu, a.g.e, s. 139.

namazın olabilmesi için gerekli sözleri söylemek namaz için yeterli değildir. Namazda tüm bunların haricinde insanın da kendini bu ibadetin bir parçası haline getirmesi, o anda Rabbinin huzurunda bulunduğunu fark ederek bu ibadete devam etmesi önemli bir noktadır. Hatta Kur'an-ı Kerim namazın dosdoğru huşuu içinde kılınması gerektiği üzerinde ayetler içermektedir. Namaz ibadetinin bir kısmını içeren secde, kulun Rabbine en yakın olduğu zamanı içerisinde barındırmaktadır.

Diğer ibadetler içinde durum bundan farksızdır. Her birinde bir tür Allah'la iletişim vardır. Allah'a iman eden insan hal ve hareketlerini O'nun koyduğu emirlere göre tanzim ederek bir yaşam tarzı benimser ve Allah'a geri bildirimini bu şekilde gerçekleştirir. Oysa Allah'ın gönderdiği mesajları benimsemeyerek bunun aksi davranışlarda bulunan insanlarda Allah'a bir geri bildirimde bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de bu tarz davranışlarda bulunan insanlara ya dünyada ya da ahirette davranışlarının ve düşüncelerinin karşılığı olarak Allah'ın onlara gerekli karşılığı vereceği ifade edilmektedir.

Hâlbuki sözlü vahyin ulaşamadığı yerlerde insanlar için Allah ile iletişim kurmanın bir başka yolu daha bulunmaktadır. Bu da yaratılmış olanlardan hareketle yaratıcıya aklın bir kapıyı aralayışı ile başlamaktadır.

Kur'an'a göre Allah insan ile konuşmak isterse ona bir takım ayetler işaretler gönderir.⁵⁰ Bu nedenle sözlü ve sözsüz ayetler arasında bir ayırım yoktur. Yani yüce Allah insanlara vermek istediği mesajı ayetlerle de verebilir, yarattığı düzen ile de verebilir. Söz gelimi evrende belli bir düzen vardır. Gece ile gündüzün, mevsimlerin birbirini takip etmesinin, iklim değişikliklerinin gerçekleşmesinin evrende belli bir düzen içerisinde oluşur. Bunlardan birinin gerçekleşmemesi büyük felaketlere neden olabilir. Buna bakan bir insan evrende bir düzen olduğunu ve bu düzeni yapan birinin olduğunu anlar. Bu düzen Allah'ın büyüklüğünün şanının bir simgesidir. Bu direkt bir mesaj değildir ancak bunlar bizi Allah'a götüren endirekt mesajlardır. Bunu İzutsu şu misale benzetmektedir. Nasıl ki, yola dikilen işaret ve işaretçiler bizi yol hakkında bilgilendiriyorsa aynı şekilde evrende meydana gelen olaylarda evrenin yüce yaratıcısı Allah hakkında mesajlar içermektedir.⁵¹

Karl Jaspers'da Tanrı'nın işaretlerinin insanın günlük akıl (Verstand) seviyesinden Varlık'ın (Existenz) hükümranlık alanına çıkılmasıyla anlaşılabilirliğini düşünür.⁵² Ona göre Tanrı bir takım semboller vasıtasıyla insanla konu-

⁵⁰ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, Tokyo 1963, s. 126.

⁵¹ İzutsu, a.g.e., s. 127.

⁵² Aktaran İzutsu, a.g.e., s. 127.

şur. Bu sembolleri, işaretleri ise evrendeki nesnelere eşyalara yerleştirmiştir. Dünyayı büyük bir sembol kitabına benzeten Jaspers bu kitabın yalnızca Onu Existenz seviyesinde yaşayanların okuyabileceğini düşünmektedir.

Sonuç olarak iletişim olgusu akıllı, irade sahibi, herhangi bir konuda bilgisi olan... varlıklar arasında gerçekleşen bir bilgi veya mesaj aktarımı ve bunun geri bildirim olarak karşımıza çıkmaktadır. Hâlbuki bugüne kadar özellikle ülkemizde yapılan çalışmalar, yayınlar iletişimin hep maddi alanda kalmış, insanî iletişim boyutunda kalmıştır. Ne var ki, insan dışında da akıl, irade, bilgi sahibi olan varlık da vardır. Bu da her şeyden önce insanın hayatının her bölümünde, her aşamasında geçirdiği sarsıntılar veya onu çok mutlu kılan olaylar karşısında sığındığı, iletişime geçtiği yaratıcısı, Allah'ıdır. İnsan özellikle sarsıntı geçirdiği durumlarda ümitsizliğe düştüğü, strese girdiği hallerde, bir zulümle, adaletsizlikle karşılaştığı durumlarda bu durumdan çıkmak için aradığı yolu kendisi gibi dünyevi olanla çoğu kez bulamamaktadır. O zaman bir aşkına yönelmekte ve doğrudan yaratana ile iletişim kurmaktadır. İnanan birisi için bu iletişimi kurma kapısı, peygamber vasıtası ile yaratandan aldığı vahiyle kendisine açılmıştır. O da bunun geri bildirimini yaratana dua, tövbe, ibadet yoluyla gerçekleştirmektedir.

İLETİŞİMİN BİR BAŞKA BOYUTU: TANRI İNSAN İLETİŞİMİ YA DA METAFİZİK İLETİŞİM

ÖZET

İletişim olgusu, irade, mantık, dil bağlamında akli varlıklar arasında gerçekleşen bir bilgi, mesaj akışıdır. Genelde bu olgu, insanlar arasındaki yönüyle ele alınıp incelenmektedir. Hâlbuki sadece akıl varlığı olan, işitme, konuşma, görme sıfatlarına sahip Tanrı ile kulu arasında da bir iletişim, bir mesaj akışı söz konusudur. İşte bu makalede iletişimin farklı bir boyutu, vahiy, dua kavramları çerçevesinde ele alınmış ve incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: İletişim Olgusu, Tanrı, Peygamber, İnsan, Vahiy, Dua

ANOTHER DIMENSION OF COMMUNICATION: COMMUNICATION BETWEEN GOD AND MAN, OR METAPHYSICAL COMMUNICATION

ABSTRACT

The fact of communication is a flow of knowledge and message that happens among reasonable beings on the basis of human will, logic and language. This fact is generally handled and examined in terms of the communication among people. However, there is a communication, a flow of

message, also between a man and God, who has reason as well as abilities of hearing, speaking and seeing. This study is intended to examine a different dimension of communication within the framework of such concepts as revelation and praying.

Key Words: *Fact of Communication, God, Prophet, Man, Revelation, Praying.*

*Buraya yaklaşma; çarıklarını ayaklarından çıkar, çünkü üzerinde durduğun yer mukaddes topraktır. Ve dedi: Ben, babanın Allah'ı, İbrahim'in Allah'ı, İshak'ın Allah'ı ve Yakub'un Allah'ıyım.*⁵³

(Çıkış, Bap:3; 1-6)

⁵³ Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Çıkış, Bab 3, Ohan Matbaacılık, İstanbul 1995, s. 55